

TRYCKFRIHET (ANIMAL FARM)

London, 17 augusti 1945; New York, 26 augusti 1946

VAD BETRÄFFAR DEN centrala idén, dök boken upp i tankarna första gången 1937, men den skrevs inte förrän mot slutet av 1943. Vid tiden när den skrevs stod det klart att det skulle bli stora svårigheter att få den publicerad (trots den rådande bokbristen som garanterar att allt som kallas för bok går att »sälja«), och i själva verket refuserades den av fyra förläggare. Endast en av förläggarna hade några ideologiska motiv. Två av förläggarna hade publicerat anti-ryska böcker i årtal, och den fjärde hade ingen uttalad politisk färg. En förläggare antog faktiskt boken till att börja med, men efter att ha vidtagit en del förberedande arrangemang beslöt han att konsultera Informationsministeriet, som förefaller att ha varnat honom eller i alla fall starkt rekommenderade honom att inte publicera boken. Här följer ett utdrag från hans brev.

Jag nämnde den reaktion jag fick från en högre ämbetsman på Informationsministeriet med avseende på *Animal Farm*. Jag måste tillstå att hans åsikt har gett mig en allvarlig tankeställare. ... Jag ser nu att den kan uppfattas som något som det vore högst oklokt att publicera under rådande omständigheter. Om fabeln riktades generellt mot diktatorer och diktaturer skulle det vara i sin ordning att publicera den, men fabeln följer, som jag ser nu, så fullständigt utvecklingen i Sovjetryssland och dess två diktatorer att det enbart kan handla om Ryssland medan alla andra diktaturer är uteslutna. Ytterligare en sak: det skulle vara mindre stötande om den dominerande kasten i fabeln inte var grisar. Jag tror att valet av grisar som den härskande kasten utan tvivel kommer att såra många människor, i synnerhet om man är lättstött, vilket utan tvivel ryssarna är.

Denna typ av händelser är inget gott tecken. Det är uppenbarligen inte önskvärt att ett departement ska ha någon som helst makt över censuren av böcker som inte är officiellt sponsrade (med undantag för censur i säkerhetsfrågor, vilket ingen motsätter sig när krig råder). Men den största faran för tanke- och yttrandefriheten för närvarande är inte Informationsministeriets eller någon annan myndighets direkta inblandning. Om förläggare och redaktörer anstränger sig för att vissa frågor inte ska komma i tryck, är det inte för att de är rädda för att bli åtalade, utan för att de är rädda för den allmänna opinionen. I det här landet är intellektuell feighet den största fiende som en författare eller journalist ställs inför, och detta faktum tycks mig inte ha diskuterats i den grad som det förtjänar.

Vilken rättänkande person som helst med journalistisk erfarenhet kan medge att under det här kriget har *officiell* censur inte varit särskilt besvärlig. Vi har inte blivit utsatta för det slags totalitär »koordination« som man hade haft skäl att förvänta sig. Pressen

har en del berättigade klagomål, men på det hela har regeringen uppträtt anständigt och visat överraskande tolerans mot smalare åsikter. Det dystra faktumet bakom litterär censur i England är att den till största delen är frivillig. Impopulära idéer kan tystas ned och obekväma fakta förtigas utan något behov av officiella förbud. Alla som har vistats länge i ett främmande land känner till exempel med sensationella nyhetsnotiser – saker som på sina egna meriter får de stora rubrikerna – som har hållits borta från den brittiska pressen, inte för att regeringen har lagt sig i, utan på grund av en generell stillatigande överenskommelse att »det inte passar sig« att omnämna just detta faktum. Den brittiska pressen är extremt centraliserad, och den största delen är ägd av förmögna män som har alla motiv att vara oärliga i vissa viktiga frågor. Men samma slags dolda censur är också verksam i böcker och tidskrifter, såväl som i pjäser, filmer och radio. När som helst uppstår en ortodoxi, en mängd idéer som alla rättänkande människor förväntas acceptera utan att ifrågasätta dem. Det är inte exakt förbjudet att säga det ena eller det andra, men det »passar sig inte« att säga det, precis som det i den viktorska erans mitt »inte passade sig« att säga »byxor« i närvaro av en dam. Var och en som utmanar rådande ortodoxi finner sig själv tystad med överraskande effektivitet. En genuint omodern åsikt får nästan aldrig en chans att försvara sig, vare sig i populärpressen eller i kultursnobbarnas tidskrifter.

Det som för tillfället krävs av den rådande ortodoxin är en okritisk beundran av Sovjetryssland. Alla vet detta, nästan alla agerar utifrån det. All seriös kritik av den sovjetiska regimen, varje avslöjande av sådana fakta som den sovjetiska regeringen helst ser förblir i det fördolda, är så gott som otryckbart. Och denna landsomfattande konspiration för att smickra vår allierade äger märkligt nog rum mot en bakgrund av genuin intellektuell tolerans. För även om du inte tillåts kritisera den sovjetiska regeringen, är du åtminstone tillräckligt fri att kritisera vår egen. Knappast någon trycker ett angrepp på Stalin, men det är utan risk att angripa Churchill, åtminstone i böcker och tidskrifter. Och under fem år av krig, där vi i två eller tre av dem kämpade för nationens överlevnad, har ett oräkneligt antal böcker, pamfletter och artiklar förespråkande villkorlös kapitulation publicerats utan några inskränkningar. Än mer, de har publicerats utan att väcka något särskilt ogillande. Så länge inte Sovjetunionens prestige är inblandad har principen om yttrandefrihet upprätthållits tämligen väl. Det finns andra förbjudna ämnen och jag ska nämna några av dem nedan, men den förhärskande attityden mot Sovjetunionen är utan minsta tvekan det allvarligaste symptomet. Det är så att säga spontant och inte beroende av några påtryckningsgruppers agerande.

Den servilitet med vilken den större delen av den engelska intelligentian har svält och upprepat rysk propaganda från 1941 och framåt skulle vara häpnadsväckande om det inte vore för att den har uppträtt på ett liknande sätt vid flera tillfällen tidigare. I den ena kontroversiella frågan efter den andra har den ryska ståndpunkten accepterats utan granskning och sedan publicerats med total missaktning av historisk sanning och intellektuell hederlighet. För att nämna bara ett exempel: BBC firade Röda arméns tjugofemårsjubileum utan att nämna Trotskij. Det var ungefär lika riktigt som att högtidlighålla slaget av Trafalgar utan att nämna Nelson, men det framkallade inga protester bland den engelska intelligentian. I den internationella kampen i de olika ockuperade länderna har den brittiska pressen i nästan samtliga fall tagit ställning för den fraktion som understötts av ryssarna och skymfat den motsatta fraktionen, och ibland har man förtigt materiella bevis för att kunna göra detta. Ett särskilt uppenbart fall var det med överste Mihailovic, den jugoslaviske chetnikledaren. Ryssarna, som hade sin egen jugoslaviske protegé i marskalk Tito, anklagade Mihailovic för att samarbeta med tyskarna. Denna anklagelse togs utan vidare upp och återgavs av den engelska pressen; Mihailovics supportrar hade ingen möjlighet att bemöta anklagelserna och fakta som talade emot kom aldrig i tryck. I juli 1943 erbjöd tyskarna en belöning på 100 000 guldkronor för tillfångatagandet av Tito, och en liknande belöning för tillfångatagandet av Mihailovic. Den brittiska pressen gjorde »feta rubriker« av belöningen för Tito, men endast en tidning omnämnde (med små bokstäver) belöningen för Mihailovic, och anklagelserna om samarbete med tyskarna fortsatte. Liknande händelser inträffade under spanska inbördeskriget. Också den gången blev den fraktion på den republikanska sidan som ryssarna var fast beslutna att krossa hänsynslöst skymfades i den engelska vänsterpressen, och varje uttalande till deras försvar, till och med i form av insändarbrev, nekades publicering. För tillfället är inte enbart allvarlig kritik av Sovjetunionen betraktad som förkastlig, till och med existensen av sådan kritik hålls i vissa fall hemlig. Som exempel: kort innan sin död hade Trotskij skrivit en biografi om Stalin. Man kan förmoda att det inte var någon direkt opartisk skildring, men uppenbarligen gick den att sälja. En amerikansk förläggare hade bestämt sig för att ge ut boken och den hade kommit från trycket – jag tror att recensionsexemplaren hade skickats ut – när Sovjetunionen kom med i kriget. Boken drogs omedelbart tillbaka. Inte ett ord om detta har någonsin yppats i brittisk press, trots att existensen av en sådan bok, och indragningen av den, klart var en nyhet som var värd några notiser.

Det är viktigt att skilja på det slags censur som den engelska litteraturintelligentian frivilligt ålägger sig själva, och den censur som ibland kan tvingas fram av påtryckningsgrupper. Som bekant kan vissa ämnen inte diskuteras på grund av

»kapitalintressenterna«. Det bäst kända fallet är fifflet med patentmediciner. Vidare har den katolska kyrkan ett avsevärt inflytande över pressen och kan i viss mån tysta kritik av sin egen kyrka. En skandal som inbegriper en katolsk präst får nästan aldrig någon publicitet, medan en anglikansk präst som råkar ut för trubbel (som till exempel rektorn på Stiffkey) hamnar på löpsedlarna.* Det är mycket sällsynt att något som uppvisar en anti-katolsk tendens visas på scenen eller i film. Vilken skådespelare som helst kan berätta att en pjäs eller film som angriper eller förlöjligar den katolska kyrkan riskerar att bli bojkottad av pressen och blir förmodligen ett misslyckande. Men sådana saker är harmlösa, eller åtminstone begripliga. Varje stor organisation bevakar sina egna intressen så gott den kan, och öppen propaganda är inget att beklaga sig över. Lika lite som man kan förvänta sig att Daily Worker publicerar ogynnsamma fakta om Sovjetunionen, kan man förvänta sig att Catholic Herald ska fördöma påven. Men å andra sidan tar varje tänkande person Daily Worker och Catholic Herald för vad de är. Det som är oroväckande är att när det handlar om Sovjetunionen och dess politik kan man inte förvänta sig intelligent kritik eller i många fall ens vanlig enkel hederlighet från liberala författare och journalister – dessa är bundna av direkta påtryckningar om att förfalska sina åsikter. Stalin är sakrosankt, och vissa aspekter av hans politik får inte diskuteras ingående. Denna regel har kunnat observeras nästan överallt i världen sedan 1941, men den har hållits i gång, i större omfattning än vad man ibland inser, tio år tidigare än så. Under hela denna tid kunde kritik av den sovjetiska regimen *från vänsterhåll* enbart vinna gehör med stora besvär. Det fanns en stor produktion av anti-rysk litteratur, men nästan alltsammans var ur en konservativ synvinkel och uppenbart oärligt, förlegat och påverkat av tarvliga motiv. Å andra sidan fanns det en lika stor och nästan lika oärlig ström av pro-rysk propaganda som gick ut på att bojkotta alla som försökte diskutera ytterst viktiga frågor på ett vuxet sätt. Du kunde, faktiskt, publicera anti-ryska böcker, men att göra det var en garanti för att bli ignorerad eller ställd i dålig dager av nästan hela den kultursnobbistiska pressen. Både offentligt och privat varnades du att det »inte passade sig«. Det du sa var måhända sant, men det var »olämpligt« och »spelade« de ena eller andra »reaktionära intressena i händerna«. Denna inställning försvarades normalt med att den internationella situationen, och det överhängande behovet av en anglo-rysk allians, krävde det, men det stod klart att detta var en bortförklaring. Den engelska intelligentian, eller en stor del av den, hade utvecklat en nationalistisk lojalitet gentemot Sovjetunionen, djupt inom sig kände de att det var ett slags blasfemi att hysa några som helst tvivel om Stalins visdom. Händelser i Ryssland och händelser på andra håll skulle bedömas utifrån olika mallar. De ändlösa avrättningarna under utrensningarna 1936 till 1938 applåderades av den som hela sitt

liv hade varit motståndare till dödsstraffet, och det ansågs lika rätt att offentliggöra hungersnöd när den inträffade i Indien som att dölja den när den inträffade i Ukraina. Och om detta var sant före kriget, så är den intellektuella atmosfären sannerligen inte bättre nu.

Men nu åter till boken som det handlar om. Reaktionen från de flesta engelska intellektuella var kort och gott: »Den borde inte ha blivit publicerad«. De recensenter som förstår sig på nedsvärtandets konst angriper den naturligtvis inte utifrån politiska grunder utan utifrån litterära. De säger att det är en tråkig och fånig bok och ett skandalöst slöseri med papper. Detta är möjligen sant, men det är onekligen inte hela historien. Man säger inte att en bok »borde inte ha blivit publicerad« huvudsakligen för att det är en dålig bok. När allt kommer omkring publiceras flera tunnland av skräp varje dag utan att någon bryr sig. Den engelska intelligentian, eller den största delen av den, har invändningar mot boken därför att den smädar deras Ledare och (som de ser det) skadar utvecklingen. Om boken hade den motsatta effekten skulle de inte ha något att invända, även om dess litterära brister var tio gånger så stora som de är. Framgången för exempelvis Vänsterbokklubben under en fyra- eller femårsperiod visar hur villiga de är att tolerera både oanständigheter och hafsverk, under förutsättning att det uttrycker det som de vill höra.

Den fråga som behandlas här är egentligen en enkel sådan: äger varje åsikt, hur impopulär (till och med dåraktig) den än är, rätten att bli lyssnad till? Om man framställer saken på det viset känner nästan varje engelsk intellektuell att han borde säga »ja«. Men ge den i stället en konkret form och fråga: »Hur förhåller det sig med angrepp på Stalin? Är *de* värda att lyssna till?«, och svaret kommer oftare bli »nej« än »ja«. I det fallet råkar den förhärskande ortodoxin utmanas, och således kollapsar principen om yttrandefrihet. När man kräver yttrandefrihet och tryckfrihet kräver man inte absolut frihet. Det måste alltid finnas, eller det kommer åtminstone alltid att finnas, en viss grad av censur så länge organiserade samhällen består. Men frihet, som Rosa Luxemburg sa, är »alltid de andras frihet«. Samma princip inryms i Voltaires berömda ord: »Jag avskyr det du säger; jag är beredd att offra livet för din rätt att säga det.« Om den intellektuella friheten, som utan tvivel är ett av de utmärkande kännetecknen för den västerländska civilisationen, över huvud taget ska ha någon innebörd betyder det att var och en ska ha rätt att säga och trycka det som han tror är sanningen under förutsättning att det inte skadar resten av samhället på något otvetydigt sätt. Både den kapitalistiska demokratin och de västliga varianterna av socialism har till för inte länge sedan uppfattat denna princip som självklar. Vår regering gör, som jag redan har påpekat, fortfarande en affär av att man respekterar detta. Mannen på gatan – delvis, kanske, därför att han inte är tillräckligt intresserad

av idéer för att vara intolerant mot dem – har fortfarande en blott vag uppfattning i saken: »Jag antar att alla har rätt till sin egen åsikt.« Det är endast, eller huvudsakligen, den litterära och den vetenskapliga intelligentian, samma personer som borde vara frihetens väktare, som börjar förakta friheten, i teorin såväl som i praktiken.

Ett av de underliga fenomenen i vår tid är liberalen som avfälling. Förutom det välkända marxistiska påståendet att »borgerlig frihet« är en illusion, finns nu en utbredd tendens att argumentera för att man enbart kan försvara demokratin med totalitära metoder. Om man älskar demokrati – så lyder argumentet – måste man krossa dess fiender till varje pris. Och vem är då demokratins fiender? Det förefaller alltid som om det inte enbart är de som angriper den öppet och medvetet, utan också de som »objektivt« utsätter den för fara genom att sprida falska doktriner. Med andra ord, demokrati inrymmer förstörelsen av allt oberoende tänkande. Detta argument användes till exempel för att rättfärdiga de ryska utrensningarna. Den mest brinnande ryssvän trodde knappast att alla dessa offer hade gjort sig skyldiga till allt som de anklagades för: men genom att hysa kätterska åsikter skadade de i »objektiv« mening regimen och därför var det helt rätt inte bara att massakrera dem utan också att diskreditera dem genom falska anklagelser. Samma argument användes för att rättfärdiga de medvetna lögner som cirkulerade i vänsterpressen angående trotskisterna och andra republikanska minoriteter i spanska inbördeskriget. Och det användes igen som ett skäl att skrika *mothabeas corpus* när Mosley släpptes år 1943.

Dessa personer inser inte att om du uppmuntrar totalitära metoder så kommer kanske en dag då de används *mot* dig i stället för *för* dig. Gör en vana av att fängsla fascister utan rättegång och kanske stannar det inte sedan vid fascister. Kort efter det att den förbjudna Daily Worker hade fått tillbaka sina publikationsrättigheter föreläste jag på en skola för hantverkare i södra London. Åhörarna var intellektuella från arbetarklassen och lägre medelklass – samma slags åhörare som man brukade stöta på på olika avdelningar av Vänsterbokklubben. Föreläsningen hade snuddat vid frågan om tryckfrihet, och efter föreläsningen reste sig till min stora förvåning flera bland åhörarna och frågade: Tyckte jag inte att hävandet av förbudet för Daily Worker var ett stort misstag? När jag frågade varför det, svarade de att det var en tidning vars lojalitet var tveksam och att det inte borde accepteras när det var krig. Jag fann mig själv försvara Daily Worker, som hade gjort sig extra besvär för att skymfa mig mer än en gång. Men hur hade dessa personer lagt sig till med denna väsentligen totalitära åsikt? Högst troligt hade de lärt sig det från kommunisterna själva! Tolerans och anständighet är djupt rotade i England, men de är inte oförstörbara, och de måste delvis hållas vid liv genom medvetna ansträngningar. Resultatet av att predika

totalitära doktriner är att försvaga instinkten med vilken fria människor vet vad som är farligt eller inte. Fallet med Mosley illustrerar detta. Det var fullkomligt riktigt att år 1940 internera Mosley, oavsett om han hade eller inte hade begått något brott i teknisk mening. Vi kämpade för våra liv och kunde inte tillåta en möjlig quisling att vara på fri fot. Att hålla honom fängslad 1943, utan rättegång, var en skandal. Det allmänna misslyckandet att inse detta var ett dåligt symptom, även om det är sant att agitationen mot Mosleys frigivande delvis var konstlad, delvis en bortförklaring av annat missnöje. Men hur mycket av den senare tidens glidning mot fascistiska tänkesätt kan spåras till de senaste tio årens »antifascism« och den hänsynslöshet som den har medfört?

Det är viktigt att inse att den nuvarande Rysslandsmanin endast är ett symptom på den allmänna försvagningen av den västliga liberala traditionen. Om Informationsministeriet hade lagt sig i och definitivt förbjudit publicerandet av den här boken hade huvuddelen av den engelska intelligentian inte sett något oroväckande i det. Okritisk lojalitet till Sovjetunionen råkar vara den nuvarande ortodoxin, och där Sovjetunionens förmodade intressen antas vara inblandade är de villiga att tolerera inte bara censur utan även en medveten förfalskning av historien. För att ta ett exempel: när John Reed, författaren till *Ten Days that Shook the World* – en ögonvittnesskildring av ryska revolutionens första dagar – dog, hamnade bokens copyright hos det brittiska kommunistpartiet, som jag tror att Reed hade testamenterat den till. Några år senare hade de brittiska kommunisterna förstört bokens originalversion så gott det bara gick, och gav i stället ut en stympad version där de hade eliminerat Trotskij varje gång han blev omnämnd och också utelämnat introduktionen som var skriven av Lenin. Om en radikal intelligentia fortfarande hade existerat i Storbritannien hade denna förfalskning avslöjats och kritiserats i varje litterär tidskrift i hela landet. I själva verket väckte det mycket få eller inga protester alls. För många engelska intellektuella förefaller det ha varit en helt naturlig sak att göra. Och denna tolerans av ren oärlighet betyder mycket mer än att beundran av Ryssland råkar vara på modet för tillfället. Det är högst troligt att just detta mode inte kommer att bestå. Vad jag vet så kan min syn på den sovjetiska regimen vara den allmänt accepterade när den här boken väl är publicerad. Men vad skulle det vara till nytta i sig? Att byta en ortodoxi mot en annan är inte nödvändigtvis ett framsteg. Fienden är grammofonbudskapet, vare sig man håller med grammofonskivan som spelas för tillfället eller inte.

Jag känner väl till alla argument mot tanke- och yttrandefrihet – argument som hävdar att den inte kan existera, och argument som hävdar att den inte bör existera. Jag svarar rätt och slätt att mig övertygar de inte och att vår civilisation under en

period av fyra hundra år har grundats på den motsatta föreställningen. Under nästan ett decennium nu har jag tyckt att den nuvarande ryska regimen huvudsakligen är någonting ondskefullt, och jag hävdar min rätt att uttrycka detta trots att vi är allierade med Sovjetunionen i ett krig som jag hoppas att vi vinner. Om jag måste välja en text för att rättfärdiga mig själv, skulle jag välja en rad från Milton:

Enligt den urgamla frihetens kända regler.

Ordet *urgammal* understryker det faktum att intellektuell frihet är en djupt rotad tradition förutan vilken vår karaktäristiska västerländska kultur knappast kunde existera. Det är tydligt att många av våra intellektuella tar avstånd från den traditionen. De har accepterat principen att en bok ska publiceras eller förbjudas, bli lovordad eller förkastad, inte enligt dess meriter utan i enlighet med politisk lämplighet. Och andra, som inte direkt är av den åsikten, håller med av ren feghet. Ett exempel på detta är misslyckandet för alla de högröstade engelska pacifisterna att höja rösten mot den rådande dyrkan av rysk militarism. Enligt dessa pacifister är allt våld av ondo och i varje skede av kriget har de krävt av oss att ge upp striden eller åtminstone att gå med på villkorlös kapitulation. Men hur många av dem har någonsin hävdats att krig också är av ondo när det utkämpas av Röda armén? Obestridligen har ryssarna rätt att försvara sig, medan det är en dödlig synd om vi gör detsamma. Man kan bara förklara denna motsägelse på ett sätt: genom en ryggradslös önskan att stå på god fot med majoriteten av intelligentian, vars patriotism riktar sig mot Sovjetunionen snarare än mot Storbritannien. Jag vet att den engelska intelligentian har många skäl för sin lättskrämdhet och oärlighet – jag känner till argumenten med vilka de brukar rättfärdiga sig utan och innan. Men låt oss åtminstone slippa allt nonsens om att försvara friheten mot fascismen. Om frihet över huvud taget betyder något är det rätten att berätta för folk vad de inte vill höra. Människor i gemen skriver, om än vagt, fortfarande under på denna doktrin och handlar därefter. I vårt land – det förhåller sig inte på samma sätt i alla länder: det var inte så i republiken Frankrike, och det är inte så i USA i dag – är det liberalerna som fruktar friheten och de intellektuella som vill smutsa ned intellektet. Det är för att dra uppmärksamhet till detta faktum som jag har skrivit detta förord.

* Rektorn och kyrkoherden Harald Davidson anklagades bland annat för att ha sexuellt utnyttjat ett stort antal nödställda kvinnor. Författarens anmärkning.